

de eder. Buna göre ilk batın çocuklar, ikinci batın torunlar, üçüncü batın da torunların çocuklarıdır... Aile vakıflarında geçen "batnen ba'de batnin" tabiri, vakfın gelirlerinden faydalanacak kimseler arasında bir öncelik sırasının gerekliliğine işaret eder. Buna göre aksine bir kayıt olmadıkça daha yakın batın varken diğerleri vakıftan faydalanamaz. "Neslen ba'de neslin" tabiri ise, örfen yukarıdaki mânada kullanılması hariç, derece farkı gözetmeden bütün soyu içine alır (Bilmen, IV, 358 vd.).

"Karın" anlamıyla batın kelimesi, bir kimsenin kız çocuğundan olan torunları mânasına *evlâd-ı batn*, "sırt" anlamına gelen zahr da kendi erkek ve kız çocukları ile erkek çocuğundan olan torunları mânasına *evlâd-ı zahr* şeklinde de kullanılır (Bilmen, IV, 293; Berki, s. 17).

Batın "bir yerin iç tarafı, vadi tabanı, havza" anlamında coğrafi bir terim olarak da geçmekte olup (bk. el-Feth 48/24) bu mânada Arabistan'da çeşitli yerlerin özel adı olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-Ârâb, "b'tn" md.; Nevevî, *Tehzîb*, II/1, s. 28; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 448-450; Berki, *Vakfa Dair İstilah ve Tâbirler*, s. 8, 17; Bilmen, *Kamus*, IV, 293, 358 vd., 362; J. Lecerf, "Batın", *El²* (İng.), I, 1102.

ALİ ŞAFAK

BÂTİN

(الباطن)

Allah'ın isimlerinden
(esmâ-i hüsnâ) biri.

Batın kelimesinin masdarını oluşturan *batn* ve *butûn* "gizli olmak; bilmek, bir şeyin iç yüzüne ve bir kimsenin sırlarına vâkıf olmak" mânalarına gelir. Batn veya butûnun karşıtı olan *zuhûr*ün mânaları içinde de "açık ve âşikâr olmak", ayrıca "muttali olmak" gibi anlamlar vardır.

Kur'ân-ı Kerim'de butûn ve zuhûr masdarları iki âyette mâzi, dört âyette de ism-i fâil sigasıyla karşılıklı olarak ve "gizli-âşikâr" mânalarında kullanılmıştır. Batın, Allah'ın isimlerinden biri olarak Hadîd sûresinde (57/3) "evvel-âhir", "zâhir-bâtın" tertibi içinde yer almıştır. Esmâ-i hüsnâdan biri olarak muhtelif hadislerde de geçmektedir.

Allah'ın zâtını nitelendiren dört ismin belli bir tertip içinde sıralandığı Hadîd

sûresindeki âyet ve özellikle burada geçen zâhir-bâtın isimlerinin yorumuyla ilgili olarak on'un üzerinde farklı görüşleri sürüldüğü belirtilmektedir (bk. İbn Kesîr, VIII, 31). Bâtın kelimesinin çeşitli anlamları ve esmâ-i hüsnâdan biri olması itibarıyla getirilen yorumlar çerçevesinde bu ismin mânalarını şöylece sıralamak mümkündür:

a) Varlığını belgeleyen birçok delil bulunmakla birlikte duyulardan gizli olup gözle algılanamayan; mahiyeti bilinmeyen, kemiyet ve keyfiyetle nitelenemeyen, zihnin tasavvur sınırlarına girmeyen; mümin kuluna zâhir olmakla birlikte münkirin nazar ve tefekküründen gizlenen. b) Açık ve gizli bütün nimetleri veren. Bu yorum, "Allah açık ve gizli nimetlerini size bol bol ihsan etti" (Lokmân 31/20) meâlindeki âyete dayandırılmıştır. c) Açık olan nesne ve olayları (zâhir) bildiği gibi gizli olanlarını da bilen. Büyük nahiv ve lugat âlimi İmam Ferrâ ve Zeccâc'dan itibaren birçok bilgince benimsenen bu yorum Fahreddin er-Râzî tarafından haklı olarak ihtiyatla karşılanmıştır (*Tefsîr*, XXIX, 214). Çünkü bu takdirde söz konusu âyetin devamında yer alan, "O her şeyi hakkıyla bilendir" meâlindeki ifade gereksiz bir tekrar görünümü arz etmektedir. d) Allah her şeyin fevkinde (zâhir) olmakla birlikte her şeye her şeyden yakındır. Nitekim bir âyette, "Biz insana şah damarından daha yakınız" (Kâf 50/16) denilmektedir. Zâhir ve batın isimlerine bu mânayı veren Taberî, görüşünü destekleyen bir hadisi de kaydetmektedir (*Tefsîr*, XXVII, 111-112). e) Gazzâlî'nin işaret ettiği ve Kur'an lugatı üzerine ilgi çekici bir eser kaleme almış bulunan Hasan el-Mustafavî'nin de teyit ettiği bir anlayışa göre Allah'ın zâhir ve batın isimleri, O'nun hem görünen hem de görünmeyen âlemlerin yaratıcısı ve yöneticisi olduğu mânalarını vurgulamaktadır. f) Esmâ-i hüsnâ hakkında fevkalâde tatminkâr yorumlar ortaya koyan Abdülkâhîr el-Bağdâdî, zâhir ve batın isimlerinin literatüre geçen mânalarını sıraladıktan sonra Allah'ın gözle idrak edilemeyeşinin perdelere bürünmesi gibi sebeplerden ötürü olmayıp göze O'nu görme gücünün verilmeyeşinden ileri geldiğini belirtir ve söz konusu ilâhî isimlerle ilgili olarak ileri sürülen yorumların en doğrusunun, Hz. Peygamber'in şu duasında yer aldığını söyler (*el-Esmâ'ü's-Şifât*, vr.

76^{a-b}): "Allahım! Sen evvelsin, senden önce hiçbir şey yoktur; sen âhirsinsin, senden sonra da hiçbir şey yoktur. Sen zâhirsinsin, fevkinde hiçbir şey yoktur; sen bâtınsın, dündünde (senden öte) hiçbir şey yoktur" (Müslim, "Zikir", 61; Ebû Dâvûd, "Edeb", 98). Hadîd sûresindeki âyetin (57/3) ihtiyatla dört ilâhî ismi tekrar edip yorumlayan ve Allah'ın zaman ve mekâna nisbet edilemeyeceğine işaret eden bu hadis, Mâtürîdî'nin de muhtemelen ilk defa olarak belirttiği üzere Allah'ın birliğini dile getirmektedir. Şöyle ki: Söz konusu âyet Cenâb-ı Hakk'ın bizzat evvel ve âhir, zâhir ve batın olduğunu beyan ederken O'nu tavsif eden dört temel kavramı karşıtlarıyla birlikte iki dizi halinde sıralamıştır. Aslında bu kavramlar yaratıklar için söz konusu edildiğinde onlar karşıtlardan sadece biriyle nitelenmiş olabilirler. Meselâ bir varlık evvel ise âhir olamaz, zâhir ise aynı zamanda batın vasfını taşıyamaz; aynı şekilde bir şey eğer azîm (büyük, yüce) ise lâtif (ince, görülmez) olamaz. Halbuki Allah kendisini bu karşıt kavramlarla tavsif etmek suretiyle zâtına ait isim ve sıfatların yaratıklarinkine benzemediğini ifade etmiştir (*Te'vilât*, vr. 755^a).

Bâtın ismi "gözle algılanamayan, zaman ve mekâna nisbet edilemeyecek her bakımdan tek ve yegâne olan" mânasına alınırsa esmâ-i hüsnânın zâtî-selbî grubuna, "bütün gizlilikleri bilen" mânasına alınırsa zâtî-sübûtî grubuna, "yaratıklara her türlü nimeti lutfeden" anlamında kabul edilirse fiilî sıfatlar grubuna girer.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "b'tn" md.; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "b'tn" md.; *Lisânü'l-Ârâb*, "b'tn" md.; Firûzâbâdî, "b'tn", "bâtın" md.leri; M. F. Abdülbâkî, *Mu'cem*, "b'tn" md.; Mustafavî, *el-Taḥkîk*, "b'tn" md.; *Müsned*, II, 381, 404, 536; Müslim, "Zikir", 61; Ebû Dâvûd, "Edeb", 98, 109; İbn Mâce, "Du'â", 2, 10, 15; Tirmizî, "Da'avât", 19, 67, 82; Taberî, *Tefsîr*, Kahire 1321, XXVII, 111-112; Mâtürîdî, *Te'vilât*, Üsküdar Selimağa Ktp., nr. 40, vr. 755^a; Halîmî, *el-Minhâc*, I, 196; İbn Füreik, *Mücerredü'l-makâlât*, s. 44; Bağdâdî, *el-Esmâ'ü's-Şifât*, vr. 76^{a-b}; Gazzâlî, *el-Maḥşadü'l-esnâ* (nşr. Fazlûh Şehâde), Beyrut 1971, s. 147-150; Ferrâ el-Begavî, *Me'âni'l-Kur'ân*, Beyrut 1980, III, 132; Zemaḥşerî, *el-Keşşâf*, Kahire 1308, II, 434; Fahreddin er-Râzî, *Tefsîr*, XXVII, 111-112; XXIX, 214; a.m.f., *Levâmi'u'l-beyyânât*, s. 333; İbn Kesîr, *Tefsîr*, VIII, 31.

BEKİR TOPALOĞLU